

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ทัศนศิลป์ ๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ดร.เดชิต ตรีชัย

ดร.ณชนก หล่อสมบุรณ์

นางสาวปรียศรี พรหมจินดา

กศ.บ. (ศิลปศึกษา), ค.ม. (ประถมศึกษา),
Ph.D (Strategy of Development)
กศ.บ. (ทัศนศิลปศึกษา), ค.ม. (ศิลปศึกษา),
ค.ด. (ศิลปศึกษา)
ค.บ. (ศิลปศึกษา), ศล.ม. (ทัศนศิลปศึกษา)

ผู้ตรวจ

ผศ. ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า

ผศ. ดร.ณัฐริดา ภู่อิจิ

ดร.สุชาติ ทองสิมา

ศษ.บ. (จิตรกรรมสากล), กศ.ม. (ศิลปศึกษา),
ศศ.ด. (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย)
ค.บ. (ศิลปศึกษา), ค.ม. (บริหารการศึกษา), ค.ด. (ศิลปศึกษา)
กศ.บ. (ศิลปศึกษา), ค.ม. (ศิลปศึกษา), ค.ด. (ศิลปศึกษา)

บรรณาธิการ

นายกัฒนาวิชญ์ ยางงาม

นางสาวสุวิรัตน์ รัตนพงศ์ระ

กศ.บ. (ทัศนศิลปศึกษา), ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา)
กศ.บ. (ทัศนศิลปศึกษา), กศ.ม. (ศิลปศึกษา)

จัดพิมพ์โดย บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

ฝ่ายการตลาด, ฝ่ายผลิตและจัดส่ง, ฝ่ายการเงินและบัญชี :

๖๙/๑๐๙ หมู่ ๑ ซ.พระแม่กาญญี ต.บ้านใหม่ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐
โทร. ๐ ๒๕๕๕ ๕๙๙๙, ๐ ๒๕๕๕ ๕๙๙๙, ๐ ๒๕๖๑ ๕๙๙๙-๒ โทรสาร ๐ ๒๕๖๑ ๕๕๕๕, ๐ ๒๕๖๒ ๒๓๑๓

ฝ่ายวิชาการ :

๘๗/๑๒๒ ถ.เทศบาลสงเคราะห์ แขวงตลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทร. ๐ ๒๕๕๕ ๕๙๙๙-๒๐, ๐ ๒๕๕๓ ๘๑๖๘-๕ โทรสาร ๐ ๒๕๖๐ ๒๓๒๓

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๘

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-07-2879-4

ราคา ๕๙ บาท

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๕ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- ๑ ความรู้พื้นฐานงานทัศนศิลป์
- ๒ ทัศนศิลป์และการออกแบบตัวละครเบื้องต้น
- ๓ ทัศนศิลป์ในชีวิตประจำวัน
- ๔ การวิจารณ์และประเมินงานทัศนศิลป์
- ๕ วัฒนธรรมสะท้อนงานทัศนศิลป์ไทยและสากล

ฝ่ายวิชาการ บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
เวลา ๔๐ ชั่วโมง/ปี

ชื่นชมและเห็นคุณค่าผลงานทัศนศิลป์ของตนเองและผู้อื่น ชื่นชอบ
การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์หลากหลายรูปแบบและนำความรู้และ
ความสามารถที่ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตารางวิเคราะห์หน่วยการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

หน่วยการเรียนรู้	ตัวชี้วัด	มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด									
		ศ ๑.๑							ศ ๑.๒		
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๑	๒	๓
๑	ความรู้พื้นฐานงานทัศนศิลป์	♥	♥	♥							
๒	ทัศนศิลป์และการออกแบบตัวละครเบื้องต้น	♥		♥			♥				
๓	ทัศนศิลป์ในชีวิตประจำวัน	♥		♥				♥			
๔	การวิจารณ์และประเมินงานทัศนศิลป์		♥		♥	♥					
๕	วัฒนธรรมสะท้อนงานทัศนศิลป์ไทยและสากล								♥	♥	♥

แนะนำหนังสือเรียน

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานเล่มนี้ มีเนื้อหาที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทางกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ ๑ ทักษะศิลป์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ อีกทั้งยังได้เพิ่มเติมความรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และเกิดเจตคติที่ดีต่อศิลปะอย่างเหมาะสมในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

● มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง

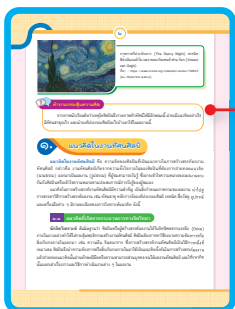
เป็นสิ่งที่กำหนดให้นักเรียนรู้อ และสามารถปฏิบัติได้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยระบุตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทาง

● สาระการเรียนรู้

เป็นขอบข่ายเนื้อหาสาระที่นักเรียนจะได้เรียนในหน่วยการเรียนรู้นั้น ๆ

● แนวคิด

เป็นความคิดสำคัญเป็นแนวในการผูกเรื่องหรือความคิดอื่น ๆ ที่สอดแทรกในเนื้อหาสาระการเรียนรู้ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้

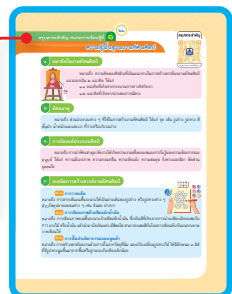

● คำถามกระตุ้นความคิด

เป็นการนำเสนอคำถามกระตุ้นความคิดที่สอดคล้องกับเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ ระดมสมองในการหาคำตอบหรือแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

● สรุปสาระสำคัญ

เป็นการสรุปสาระสำคัญท้ายหน่วยการเรียนรู้รูปแบบ Infographic เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจได้ง่าย และสามารถใช้เทคโนโลยี QR Code เพื่อเข้าถึง และรับชม Motion Graphic ได้อีกด้วย

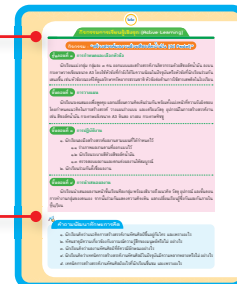

● กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการฝึกให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงเหมือนกับในชีวิตจริงอย่างมีระบบ โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๔ ขั้นตอน

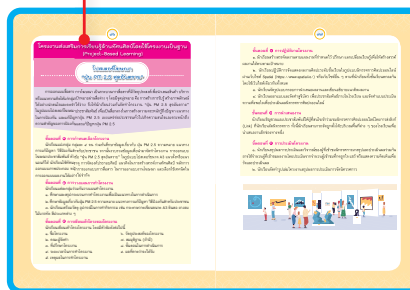
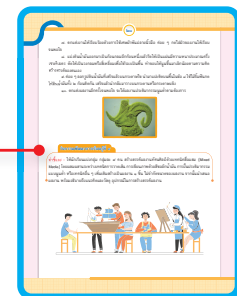
● คำถามพัฒนาทักษะการคิด

เป็นคำถามเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจของนักเรียนหลังเรียนจบหน่วยการเรียนรู้แล้ว

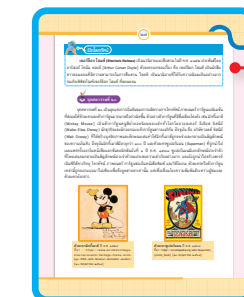
● กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าใจ ปฏิบัติ และสร้างสรรค์อย่างมีกระบวนการ เกิดทักษะการเรียนรู้อย่างครบด้าน

● โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านทัศนศิลป์โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning)

เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำความรู้และทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ทั้งหมดมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ ค้นคว้า สำรวจ และฝึกทักษะอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความรู้และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑

● มุมความรู้เพิ่มเติม

เป็นการสอดแทรกความรู้ มุมมอง แนวคิด ที่สัมพันธ์กันระหว่างเนื้อหา ซึ่งผู้เรียนและครูผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ เช่น มุมเปิดโลกทัศน์ มุมน่ารู้...สู่อาชีพ มุมรักษาสืบสานวัฒนธรรม มุมแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม มุมคำศัพท์เฉพาะ

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ **๑**

ความรู้พื้นฐานงานทัศนศิลป์ ๑

๑. แนวคิดในงานทัศนศิลป์	๒
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๔
๒. ทัศนธาตุ	๕
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๙
๓. การจัดองค์ประกอบศิลป์	๙
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๑๒
๔. เทคนิคการสร้างผลงานทัศนศิลป์	๑๒
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๒๐
สรุปสาระสำคัญ	๒๑
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๒๒
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๒๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ **๒**

ทัศนศิลป์และการออกแบบตัวละครเบื้องต้น ๒๓

๑. ความเป็นมาของทัศนศิลป์ ในการออกแบบตัวละคร	๒๔
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๒๙
๒. การออกแบบตัวละครเบื้องต้น	๒๙
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๓๑
สรุปสาระสำคัญ	๓๒
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๓๓
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๓๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ **๓**

ทัศนศิลป์ในชีวิตประจำวัน ๓๔

๑. ทัศนศิลป์ในชีวิตประจำวัน	๓๕
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๓๙
๒. ทัศนศิลป์กับการนำไปใช้ในการสื่อสาร	๓๙
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๔๐
สรุปสาระสำคัญ	๔๑
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๔๒
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๔๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ **๔**

การวิจารณ์และประเมินงานทัศนศิลป์ ๔๓

๑. การวิจารณ์และประเมินงานทัศนศิลป์	๔๔
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๔๖
๒. การพัฒนางานทัศนศิลป์	๔๙
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๔๘
๓. การจัดทำแฟ้มสะสมงานทัศนศิลป์	๔๘
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๕๐
สรุปสาระสำคัญ	๕๑
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๕๒
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๕๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ **๕**

วัฒนธรรมสะท้อนงานทัศนศิลป์ไทยและสากล ๕๓

๑. งานทัศนศิลป์ของไทยแต่ละยุคสมัย	๕๔
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๖๖
๒. วัฒนธรรมที่สะท้อน ในงานทัศนศิลป์ไทยและสากล	๖๙
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๗๒
สรุปสาระสำคัญ	๗๓
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๗๕
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๗๕

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านทัศนศิลป์โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning)	๗๖
บรรณานุกรม	๗๘

แผนผังแสดงสาระการเรียนรู้

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ความรู้พื้นฐานงานทัศนศิลป์

บทเรียนนี้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

มาตรฐาน ศ ๑.๑ สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตัวชี้วัดระหว่างทาง

(ศ ๑.๑ ม.๒/๑) อภิปรายเกี่ยวกับทัศนธาตุในด้านรูปแบบและแนวคิดของงานทัศนศิลป์ที่เลือกมา

(ศ ๑.๑ ม.๒/๓) วาดภาพด้วยเทคนิคที่หลากหลายในการสื่อความหมายและเรื่องราวต่าง ๆ

ตัวชี้วัดปลายทาง

(ศ ๑.๑ ม.๒/๒) บรรยายเกี่ยวกับความเหมือนและความแตกต่างของรูปแบบการใช้วัสดุ อุปกรณ์ในงานทัศนศิลป์ของศิลปิน

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

๑. รูปแบบของทัศนธาตุและแนวคิดในงานทัศนศิลป์
๒. ความเหมือนและความแตกต่างของรูปแบบการใช้วัสดุ อุปกรณ์ในงานทัศนศิลป์ของศิลปิน
๓. เทคนิคในการวาดภาพสื่อความหมาย

สาระการเรียนรู้

๑. แนวคิดในงานทัศนศิลป์
๒. ทัศนธาตุ
๓. การจัดองค์ประกอบศิลป์
๔. เทคนิคการสร้างสรรคงานทัศนศิลป์

แนวคิด

ทัศนศิลป์ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นโดยการนำส่วนประกอบต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า ทัศนธาตุ ได้แก่ จุด เส้น รูปว่าง รูปทรง สี พื้นผิว น้ำหนักและแสงเงา ที่ว่างหรือบริเวณว่างมาจัดองค์ประกอบให้มีความสวยงาม เทคนิคการสร้างสรรคงานทัศนศิลป์มีหลากหลายเทคนิค เช่น การวาดเส้น การเขียนภาพด้วยสีชอล์กน้ำมัน การปั้นประติมากรรมแบบนูนต่ำ

ภาพราตรีประดับดาว (The Starry Night) เทคนิค
สีน้ำมันบนผ้าใบ ผลงานของวินเซนต์ ฟัน ก็อก (Vincent
van Gogh)
ที่มา : <https://www.moma.org/collection/works/79802>
(๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

คำถามกระตุ้นความคิด

จากภาพนักเรียนคิดว่าเหตุใดศิลปินจึงวาดภาพทิวทัศน์ให้มีลักษณะนี้ น่าจะมีแนวคิดอย่างไร
มีทัศนธาตุอะไร และนำองค์ประกอบศิลปะอะไรบ้างมาใช้ในผลงานนี้

๑.

แนวคิดในงานทัศนศิลป์

แนวคิดในงานทัศนศิลป์ คือ ความคิดของศิลปินที่เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน
ทัศนศิลป์ กล่าวคือ งานทัศนศิลป์เกิดจากความตั้งใจภายในของศิลปินที่ต้องการถ่ายทอดแนวคิด
(นามธรรม) ออกมาเป็นผลงาน (รูปธรรม) ที่ผู้ชมสามารถรับรู้ ซึ่งอาจเข้าใจความหมายของผลงานตรง
กันกับศิลปินหรือเข้าใจความหมายตามประสบการณ์การรับรู้ของผู้ชมเอง

แนวคิดในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์มีความสำคัญ เป็นสิ่งกำหนดภาพรวมของผลงาน นำไปสู่
การสรรหาวิธีการสร้างสรรค์ผลงาน เช่น ทัศนธาตุ หลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ เทคนิค สีวัสดุ อุปกรณ์
และเครื่องมือต่าง ๆ มีรายละเอียดของการวิเคราะห์แนวคิด ดังนี้

๑.๑ แนวคิดที่เกิดจากกระบวนการทางจิตวิทยา

นักจิตวิเคราะห์ สันนิษฐานว่า ศิลปินหรือผู้สร้างสรรค์ผลงานได้รับอิทธิพลจากแรงขับ (Drive)
ภายในบางอย่างทำให้ไปกระตุ้นพฤติกรรมสร้างงานทัศนศิลป์ ศิลปินต้องการหาวิธีระบายความต้องการหรือ
สิ่งเก็บกดภายในออกมา เช่น ความฝัน จินตนาการ ซึ่งการสร้างสรรคงานทัศนศิลป์เป็นวิธีการหนึ่งที่
เหมาะสม ศิลปินจึงนำความต้องการหรือสิ่งเก็บกดภายในมาใช้เป็นแนวคิดตั้งต้นในการสร้างสรรค์ผลงาน
แล้วถ่ายทอดแนวคิดนั้นผ่านทักษะฝีมือหรือความสามารถส่วนบุคคล จนได้ผลงานทัศนศิลป์ และใช้แนวคิด
นั้นบอกเล่าเรื่องราวและวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ในผลงาน

ตัวอย่างผลงานทัศนศิลป์ตามแนวคิดที่เกิดจากกระบวนการทางจิตวิทยา

ตัวอย่างที่ ๑

Cry Baby ผลงานของนิสา ศรีคำดี
ที่มา : บันทึกภาพโดย ณชนก หล่อสมบูรณ์ (๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

นิสา ศรีคำดี สร้างสรรค์ผลงานโดยมี
แนวคิดจากกระบวนการทางจิตวิทยา และร่าง
ออกมาเป็น Character Design ก่อนจะขยาย
รูปแบบเป็นประติมากรรม โดยใช้ประสบการณ์
วัยเด็กของนักออกแบบมาประกอบกับแนวคิด
ดังกล่าว

ตัวอย่างที่ ๒

ภาพความทรงจำอันตราตรึง (The Persistence of Memory)
เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ ผลงานของซัลวาดอร์ ดาลี (Salvador
Dali) ปี ค.ศ. ๑๙๓๑
ที่มา : <https://www.moma.org/collection/works/79018>
(๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

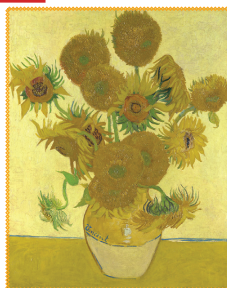
ซัลวาดอร์ ดาลี (Salvador Dali)
สร้างสรรค์ผลงานที่ปราศจากความเป็นจริง
ปรากฏภาพการปรังแปลงประหลาดที่พาดอยู่
ตามกิ่งไม้และพื้นที่มีลักษณะเหมือนทะเลทราย
สื่อถึงแนวความคิดที่ไม่แน่นอน การเสื่อมสลาย
ผุพัง เน่าเปื่อยของสรรพสิ่ง นำไปสู่ความตาย

๑.๒ แนวคิดที่เกิดจากประสบการณ์ตรง

ศิลปินหรือผู้สร้างสรรค์ผลงาน รับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว จากการใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ
ของมนุษย์ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัส ทำให้เกิดความรู้สึก นำไปสู่ความคิด และก่อให้เกิดเป็น
ประสบการณ์ ศิลปินจึงใช้ประสบการณ์ของตนเองที่ได้รับมาเป็นแนวคิดตั้งต้นในการสร้างสรรค์
ผลงาน อาจมีการเสริมแต่งจินตนาการเข้าไปในแนวคิดบ้าง แล้วถ่ายทอดแนวคิดนั้นผ่านทักษะฝีมือหรือความ
สามารถส่วนบุคคล จนได้ผลงานทัศนศิลป์ตามแนวคิดที่เกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับ และใช้แนวคิดนั้น
บอกเล่าเรื่องราวและวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ในผลงาน

ตัวอย่างผลงานทัศนศิลป์ตามแนวคิดที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของศิลปิน

ตัวอย่างที่ ๑

ภาพดอกทานตะวัน (Sunflowers) เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ ผลงานของวินเซนต์ ฟัน กอก (Vincent van Gogh) ปี ค.ศ. ๑๘๘๘ ที่มา : <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/vincent-van-gogh-sunflowers> (๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

วินเซนต์ ฟาน กอก (Vincent van Gogh) ได้เห็นดอกทานตะวันที่วางอยู่บนพื้น ทำให้เกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานตามสิ่งที่เห็นด้วยตา และใช้เทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเขา คือ การทึบรอยฝีแปรงในภาพวาด และเลือกใช้สีที่ดึงดูดความสนใจ

ตัวอย่างที่ ๒

ภาพ The Houses of Parliament, Sunset เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ ผลงานของ โคลด์ โมเนต์ (Claude Monet) ปี ค.ศ. ๑๙๐๓ ที่มา : <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.46523.html> (๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

โคลด์ โมเนต์ (Claude Monet) ได้รับรู้วิถีทัศน์ในบรรยากาศยามเย็นขณะพระอาทิตย์ตกด้วยตาเปล่า ทำให้เกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานด้วยการเก็บบรรยากาศความประทับใจในทันที โดยเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเขา คือ การวัดฝีแปรงถ่ายทอดความประทับใจออกมาในช่วงเวลาขณะนั้น เน้นการใช้สีทำให้เกิดแสง-เงา

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ที่ ๑

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกผลงานทัศนศิลป์ของศิลปินที่นักเรียนสนใจมา ๑ ผลงาน วิเคราะห์ถึงแนวคิดในการสร้างสรรค์ของศิลปิน แล้วมานำเสนอแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนในชั้นเรียน

๒. ทัศนธาตุ

ทัศนธาตุ (Visual Elements) หมายถึง ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ใช้ในการสร้างงานทัศนศิลป์ ได้แก่ จุด เส้น รูปร่าง รูปทรง สี พื้นผิว น้ำหนักและแสงเงา ที่ว่างหรือบริเวณว่าง สามารถรับรู้และชื่นชมความงามด้วยการมองเห็นจากตา ส่วนประกอบเหล่านี้นักเรียนควรศึกษาให้เข้าใจเพื่อนำมาสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ให้เกิดความสวยงาม ได้แก่

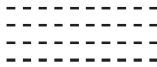
๒.๑ จุด เป็นทัศนธาตุเบื้องต้นที่เล็กที่สุดในงานทัศนศิลป์ เกิดจากการ ทิ่ม แทะ ด้วยวัสดุปลายแหลม เป็นต้นกำเนิดทัศนธาตุอื่น ๆ

ตัวอย่างผลงานจิตรกรรมที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการจุด ภาพบ่ายวันอาทิตย์บนเกาะลากร็องด์ฌัตต์ (A Sunday Afternoon on the Island of La Grande Jatte) เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ ผลงานของฌอร์ฌ ปีแยร์ เซอวาร์ (Georges Pierre Seurat) ปี ค.ศ. ๑๘๘๔-๑๘๘๖ ที่มา : <https://www.artic.edu/artworks/27992/a-sunday-on-la-grande-jatte-1884> (๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

๒.๒ เส้น เป็นทัศนธาตุที่เป็นโครงสร้างของทัศนธาตุอื่น ๆ เส้นเกิดจากการลาก ขูด ขีด หรือการนำจุดมาเรียงต่อกัน เส้นมีหลายลักษณะและแต่ละลักษณะจะให้อารมณ์ความรู้สึกที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้สึกและประสบการณ์ของผู้ชมด้วย เช่น

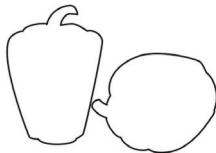
๑) เส้นตรงแนวตั้ง ให้ความรู้สึกมั่นคง แข็งแรง	๒) เส้นตรงแนวนอน ให้ความรู้สึกกว้าง สงบราบเรียบ
๓) เส้นโค้ง ให้ความรู้สึกอ่อนช้อย เคลื่อนไหว	๔) เส้นตรงแนวเฉียง ให้ความรู้สึกไม่มั่นคงไหวเอน

	
๕) เส้นโค้งคดหรือเส้นแบบกันหอย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวคล้อยคลาย หรือเติบโต	๖) เส้นประ ให้ความรู้สึกที่ไม่ต่อเนื่อง ขาดหาย ไม่ชัดเจน
	
๗) เส้นซิกแซกหรือเส้นฟันปลา ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวน่ากลัว อันตราย	

๒.๓ รูปร่างและรูปทรง

รูปร่าง เป็นเส้นรอบนอกของสิ่งต่าง ๆ เช่น สิ่งของเครื่องใช้ สัตว์ ผัก ผลไม้ มีลักษณะเป็น ๒ มิติ คือ มีความกว้างและความยาว

รูปทรง เป็นโครงสร้างของสิ่งต่าง ๆ เช่น สิ่งของเครื่องใช้ สัตว์ ผัก ผลไม้ มีลักษณะเป็น ๓ มิติ คือ มีความกว้าง ความยาว และความหนาหรือความลึก

รูปร่าง	รูปทรง
	

๒.๔ สี เป็นความเข้มของแสงที่ปรากฏต่อสายตา ในการใช้สีอย่างเหมาะสม ต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับวงล้อสีธรรมชาติซึ่งเกิดจากการผสมของแม่สี ๓ สี คือ สีแดง สีน้ำเงิน สีเหลือง ผสมกันเป็นคู่จนเกิดสีขั้นที่ ๒ และสีขั้นที่ ๓ เพิ่มขึ้นอีก ๙ สี รวมเป็น ๑๒ สี

สีขั้นที่ ๑

แม่สีหรือสีขั้นต้น (Primary Colors) มี ๓ สี ได้แก่

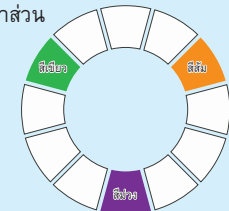
๑. สีเหลือง (Gamboge Tint)
๒. สีแดง (Crimson Lake)
๓. สีน้ำเงิน (Prussian Blue)

สีขั้นที่ ๒

เกิดจากการผสมของแม่สีทั้ง ๓ สี โดยผสมกันทีละคู่ ด้วยอัตราส่วนที่เท่ากัน ๒ สี ได้แก่

๑. สีส้ม เกิดจาก สีเหลืองผสมกับสีแดง
๒. สีม่วง เกิดจาก สีแดงผสมกับสีน้ำเงิน
๓. สีเขียว เกิดจาก สีน้ำเงินผสมกับสีเหลือง

สีขั้นที่ ๓

เกิดจากการนำสีขั้นที่ ๑ และสีขั้นที่ ๒ ที่อยู่ใกล้เคียงกันมาผสมกัน

ทีละคู่ จะได้สีเพิ่มอีก ๖ สี รวมเป็น ๑๒ สี ได้แก่

๑. สีส้มเหลือง เกิดจาก สีเหลืองผสมกับสีส้ม
๒. สีส้มแดง เกิดจาก สีแดงผสมกับสีส้ม
๓. สีม่วงแดง เกิดจาก สีแดงผสมกับสีม่วง
๔. สีม่วงน้ำเงิน เกิดจาก สีน้ำเงินผสมกับสีม่วง
๕. สีเขียวน้ำเงิน เกิดจาก สีน้ำเงินผสมกับสีเขียว
๖. สีเขียวเหลือง เกิดจาก สีเขียวผสมกับสีเหลือง

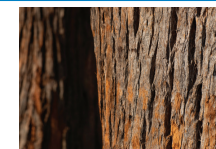
๒.๕ พื้นผิว เป็นลักษณะส่วนนอกสุดของวัตถุที่เรามองเห็นและสัมผัสได้ เช่น ผิวเรียบ ผิวขรุขระ ผิวหยาบ เป็นต้น

พื้นผิวมี ๒ ลักษณะ คือ

๑) พื้นผิวที่สัมผัสได้ด้วยมือหรือทางกาย เป็นพื้นผิวที่มีอยู่จริงของวัตถุนั้น เมื่อสัมผัสก็จะเกิดความรู้สึกตามที่ตามองเห็น เช่น พื้นผิวขรุขระของเปลือกไม้ พื้นผิวเรียบของกระดาษ

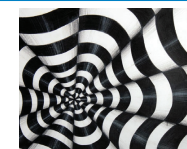
๒) พื้นผิวที่สัมผัสได้ด้วยการเห็น เป็นพื้นผิวที่ไม่ได้มีอยู่จริง เป็นพื้นผิวลวงตาที่สร้างขึ้นให้เห็นได้ด้วยตาเท่านั้น เช่น การเขียนภาพเปลือกไม้ด้วยเทคนิคต่าง ๆ ให้มีลักษณะพื้นผิวขรุขระลงบนกระดาษวาดเขียน เมื่อมองผลงานจะรู้สึกว่ามีพื้นผิวขรุขระ แต่เมื่อสัมผัสด้วยมือจะรู้สึกถึงความเรียบของกระดาษวาดเขียน

พื้นผิวที่สัมผัสได้ด้วยมือหรือทางกาย

พื้นผิวขรุขระของเปลือกไม้

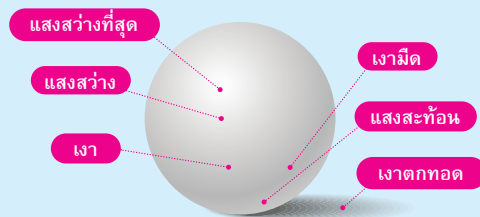
พื้นผิวที่สัมผัสได้ด้วยการเห็น

ภาพเขียนที่ใช้ทัศนธาตุลวงตา ทำให้รู้สึกว่ามีพื้นผิวหยาบและไม่เรียบเนียน
ที่มา : <https://coupe-court.com/illusion-art-ภาพวาดศิลปะที่ชวนให้/> (๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

๒.๖ น้ำหนักและแสงเงา เป็นค่าความอ่อน-แก่ของวัตถุที่แสงส่องกระทบ ส่วนที่โดนแสงมากก็จะมีน้ำหนักอ่อน ส่วนที่โดนแสงน้อยก็จะมีน้ำหนักเข้ม และเกิดเงาตกทอดที่อยู่ฝั่งตรงข้ามแสง น้ำหนักและแสงเงามี ๖ ระดับ

- ๑) **แสงสว่างที่สุด** เป็นส่วนของวัตถุที่ได้รับแสงมากที่สุด เป็นบริเวณที่มีค่าน้ำหนักอ่อนที่สุด
- ๒) **แสงสว่าง** เป็นส่วนของวัตถุที่ไม่ได้ถูกแสงโดยตรง แต่อยู่ใกล้กับบริเวณที่ได้รับแสงมากที่สุด มีน้ำหนักอ่อนจาง แต่เป็นน้ำหนักที่แก่กว่าบริเวณที่แสงสว่างที่สุดเล็กน้อย
- ๓) **เงา** เป็นส่วนของวัตถุที่ได้รับอิทธิพลของแสงน้อยมาก มีน้ำหนักแก่กว่าบริเวณแสงสว่างพอสมควร
- ๔) **เงามืด** เป็นส่วนของวัตถุที่ไม่ได้รับอิทธิพลของแสงเลย มีน้ำหนักแก่กว่าบริเวณอื่น ๆ
- ๕) **แสงสะท้อน** เป็นส่วนของวัตถุที่ไม่ได้กระทบแสงโดยตรง แต่เป็นบริเวณที่กระทบแสงสะท้อนจากวัตถุอื่นที่อยู่ใกล้ ๆ กัน น้ำหนักบริเวณนี้จะอ่อนกว่าบริเวณเงามืด
- ๖) **เงาตกทอด** เป็นบริเวณที่เงาของวัตถุทอดไปตามพื้น หรือตามวัตถุอื่นที่รองรับ ซึ่งจะมีน้ำหนักแก่กว่าบริเวณแสงสะท้อน

๒.๗ ที่ว่างหรือบริเวณว่าง เป็นพื้นที่ที่ไม่มีส่วนประกอบใด เป็นระยะช่องว่างโดยรอบวัตถุและอาจเป็นช่องว่างภายในตัววัตถุเอง บริเวณว่างระหว่างวัตถุบางครั้งเรียกว่า ช่องไฟ ที่ว่างหรือบริเวณว่างทำให้เกิดความรู้สึกโปร่ง สบายตา ไม่อึดอัดจนเกินไปที่ว่างมี ๒ ประเภท คือ

- ๑) **ที่ว่างบวก** หมายถึง ที่ว่างที่กำหนดขึ้นด้วยส่วนประกอบของงานทัศนศิลป์ให้ปรากฏเป็นรูปว่าง รูปทรง เป็นที่ว่างหรือบริเวณว่างที่มีความหมาย
- ๒) **ที่ว่างลบ** หมายถึง ที่ว่างที่เป็นพื้นระนาบของงานจิตรกรรม ที่ไม่ปรากฏรูปร่าง รูปทรง หรือที่ว่างที่เป็นอากาศรอบงานประติมากรรม สถาปัตยกรรม

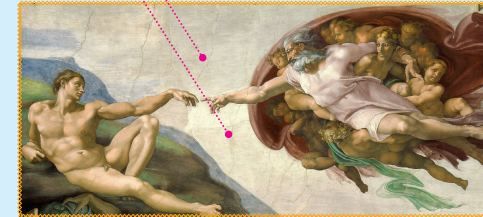

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ที่มีที่ว่างอยู่รอบ ๆ องค์ประกอบของอนุสาวรีย์

บ้าน : เทพแห่งศิลปะ เทคนิคสีอะคริลิกบนผ้าใบ ผลงานของปริญญาดันดิสุข มีที่ว่างอยู่รอบรูปร่าง รูปทรง ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๖๑ หน้า ๖๖

ที่ว่างในงานจิตรกรรม

การสร้างอาดัม (The Creation of Adam) จิตรกรรมฝาผนังบนเพดานที่โบสถ์น้อยซิสทีน (Sistine Chapel) นครรัฐวาติกัน ประเทศอิตาลี ผลงานของมีเกลันเจโล (Michelangelo) ปี ค.ศ. ๑๕๐๔-๑๕๑๒
ที่มา : <https://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/cappella-sistina/volta/storie-centrali/creazione-di-adamo.html> (๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

ดังนั้นทัศนธาตุจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ในการนำมาใช้เพื่อตอบสนองแนวคิดของศิลปิน นำมาสู่การรับรู้ต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้ชม จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาทัศนธาตุเพื่อวิเคราะห์ เลือก และตัดสินใจใช้ทัศนธาตุต่าง ๆ อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือความต้องการที่จะสื่อสารผ่านการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ให้ผู้ชมรับรู้ตรงกัน

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ที่ ๒

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกผลงานทัศนศิลป์ของศิลปินที่นักเรียนสนใจมา ๑ ผลงาน วิเคราะห์ถึงทัศนธาตุที่ปรากฏในผลงาน แล้วนำเสนอแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนในชั้นเรียน

๓.

การจัดองค์ประกอบศิลป์

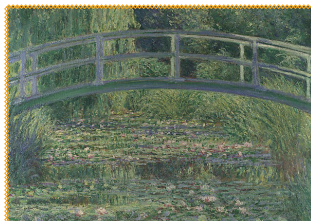
การจัดองค์ประกอบศิลป์ (Composition) หมายถึง การนำทัศนธาตุมาจัดวางให้เกิดความงามเพื่อตอบสนองการรับรู้และความต้องการของมนุษย์ ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ **ความมีเอกภาพ (Unity)** คือ การจัดวางทัศนธาตุด้วยวิธีสัมผัสกัน ทับซ้อนกัน ให้เป็นกลุ่มเป็นพวกอันหนึ่งอันเดียวกันและรับรู้ได้ว่าเป็นเรื่องราวเดียวกันหรือเป็นส่วนประกอบของภาพเดียวกัน

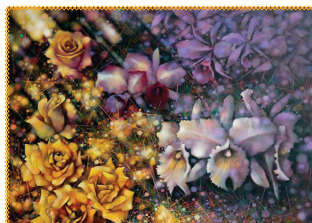

ภาพความรักของแม่ เทคนิคภาพพิมพ์แกะไม้ ผลงานของประยัด พงษ์คำ ปี ค.ศ. ๑๕๓๕
ที่มา : Fan Page The National Gallery of Thailand (๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

- ๓.๒ ความกลมกลืน (Harmony) คือ การจัดวางทัศนธาตุให้มีความประสานกลมกลืนกัน ดูเป็นพวกเดียวกัน ทั้งด้านรูปร่าง สี ทิศทาง การเคลื่อนไหว สัดส่วน พื้นผิว เพื่อให้ภาพรวมมีบรรยากาศเดียวกัน ไม่แตกแยกกัน

ภาพ Bridge over a Pond of Water Lilies
เทคนิคสีน้ำมัน ผลงานของโคลด์ โมเน็ต
(Claude Monet) ปี ค.ศ. ๑๘๙๙
ที่มา : <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/437127>
(๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

ภาพบรรณเทศน์สีน้ำมันบนผ้าใบ ผลงาน
ของศาสตราจารย์กิตติคุณ ก้าวร สุนพงษ์ศรี
ปี พ.ศ. ๒๕๑๖
ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม,
๒๕๖๔ หน้า ๓๒

- ๓.๓ ความขัดแย้ง (Contrast) คือ การจัดวางทัศนธาตุให้แตกต่าง ขัดแย้งกัน ไม่ประสานกัน ทำให้ผลงานมีความโดดเด่น น่าสนใจหรือเน้นส่วนใดส่วนหนึ่งในผลงาน

เปิดโลกทัศน์

การจัดองค์ประกอบของงานทัศนศิลป์อาจจัดให้มีความประสานสัมพันธ์ระหว่างความกลมกลืนกับความขัดแย้งเพื่อให้ผลงานน่าเบื่อ โดยจัดให้มีความกลมกลืนกันเป็นส่วนใหญ่และความขัดแย้งเป็นส่วนน้อย อาจใช้อัตราส่วน ๗๐ : ๓๐ เช่น การสร้างความขัดแย้งในเรื่องของสี โดยใช้สีตรงข้ามหรือสีที่โดดเด่นเติมลงไปภาพประมาณ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ หรือการขัดแย้งในเรื่องทิศทาง ถ้าภาพส่วนใหญ่กำหนดทิศทางให้เส้นอยู่ในแนวนอน อาจเปลี่ยนทิศทางของเส้นให้ขัดแย้งโดยใช้เส้นในแนวตั้งผสมเข้าไป

- ๓.๔ ความสมดุล (Balance) คือ การจัดวางทัศนธาตุให้อยู่ในสภาพที่มีน้ำหนักซ้าย-ขวาของภาพเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันไม่เอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ความสมดุลมี ๓ ประเภท คือ
 - ๑) ความสมดุลแบบซ้าย-ขวาเหมือนกัน หมายถึง ความสมดุลที่ด้านซ้ายและด้านขวามีลักษณะเหมือนกันทุกประการ
 - ๒) ความสมดุลแบบซ้าย-ขวาไม่เหมือนกัน หมายถึง ความสมดุลที่ด้านซ้ายและด้านขวามีลักษณะไม่เหมือนกัน แต่จัดองค์ประกอบต่าง ๆ ให้มีความสมดุลกันในด้านของความรู้สึกแทน
 - ๓) ความสมดุลแบบแผ่กระจาย หมายถึง ความสมดุลในลักษณะวงกลมมีรัศมีจากจุดศูนย์กลางจะก่อให้เกิดสมดุลขึ้นและทำให้เกิดความรู้สึกเคลื่อนไหวโดยมีแกนกลาง

ความสมดุลแบบซ้าย-ขวาเหมือนกัน

สถาปัตยกรรมทัชมาฮาล (Taj Mahal) ปี ค.ศ. ๑๖๓๑-๑๖๕๓ ประเทศอินเดีย

ความสมดุลแบบซ้าย-ขวาไม่เหมือนกัน

ภาพกำเนิดวีนัส (The birth of Venus) เทคนิคสีฝุ่นบนผ้าใบ ผลงานของซันโดร บอตติเชลลี (Sandro Botticelli) ปี ค.ศ. ๑๔๘๕ แสดงถึงความสมดุลซ้าย-ขวาไม่เท่ากัน เป็นสิ่งที่ศิลปินตั้งใจใช้ในการออกแบบองค์ประกอบของภาพ เพื่อสร้างความรู้สึกของการเคลื่อนไหว (จากลมที่พัดมาทางซ้าย) และการเน้นความงามของวีนัสที่อยู่กึ่งกลางของภาพ
ที่มา : <https://www.uzi.it/en/artworks/birth-of-venus>
(๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

- ๓.๕ จังหวะและลีลา (Rhythm) คือ การวางตำแหน่งของทัศนธาตุให้มีระยะห่างเท่า ๆ กัน หรือให้เกิดความเป็นระเบียบ หรือให้เป็นช่วง ๆ ดูแล้วสบายตา ไม่เกะกะ ส่วนใหญ่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของรูปและพื้น เช่น การจัดจังหวะของช่องไฟ การกำหนดขนาดของรูปให้เหมาะสมกับพื้นไม่เว้นพื้นมากเกินไปหรือรูปใหญ่เกินไป

ภาพการเต้นรำแห่งชีวิต (The Dance of Life) เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ ผลงานของเอ็ดวาร์ด มุงค์ (Edvard Munch) ปี ค.ศ. ๑๙๒๕ แสดงถึงจังหวะและลีลาของชีวิตผ่านการเต้นรำที่สะท้อนช่วงต่าง ๆ ของความเป็นมนุษย์ ในภาพมีตัวละครผู้หญิงสามคนในช่วงวัยที่ต่างกัน สื่อถึงวัยสาว วัยกลางคน และวัยชรา แต่ละคนอยู่ในท่าทางและอารมณ์ที่แตกต่างกัน แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ความรัก และความสูญเสีย จังหวะการเต้นที่ชัดเจนและการเคลื่อนไหวของตัวละครสร้างบรรยากาศที่ลึกซึ้งและสะท้อนอารมณ์
ที่มา : <https://www.nasjonalmuseet.no/en/exhibitions-and-events/national-museum/arrangementer/2023/2/14.2-curious-about-munch/> (๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

การจัดแสดงรูปทรงของบุคคลที่มีสัดส่วนสัมพันธ์กัน
ประติมากรรม La Marseillaise เป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรม Departure of the Volunteers of 1792 ผลงานของฟร็องซัว รูด (Francois Rude) ปี ค.ศ. ๑๘๓๕

- ๓.๖ สัดส่วน (Proportion) คือ ความสัมพันธ์ของขนาดในส่วนต่าง ๆ ของรูปทรงว่ามีความพอดีเหมาะสมอย่างไร ด้วยการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ ซึ่งสัดส่วนต้องมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมสอดคล้องกัน จึงจะเกิดคุณค่าทางความงามและประโยชน์ใช้สอย